

ŠTĚPÁN KOHOUT, *Kde voní pergamen. Čtrnáctero návštěv rukopisné knihovny olomoucké kapituly*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2009

105 s., ISBN 978-80-244-2371-5

Účelem útlé knížky s poetickým názvem je představit soubor unikátních rukopisů Metropolitní kapituly sv. Václava v Olomouci, spravovaných Zemským archivem v Opavě. Autor publikace, správce tamního fondu rukopisů, je nepochybně fundovaným průvodcem po daném tématu. Základem textu se stala série článků, které Štěpán Kohout dříve publikoval v Knižnické revue Olomouckého kraje. Ty nyní vycházejí souborně s cílem oslovit širší spektrum čtenářů.

Jak poukazuje již podtitul, kniha se skládá ze 14 tematických kapitol. Kohout úvodem představuje samotnou instituci kapitulní knihovny. Její kořeny leží v závěru 11. století (omyšlem došlo v textu k posunu o století) ve vazbě na sbor kanovníků u prapůvodní kapituly sv. Petra na olomouckém předhradí. Jak však Kohout upozorňuje, bohužel z doby před episkopátem Jindřicha Zdíka nejsou žádné rukopisy olomoucké provenience známy. Uvažovalo-li se o sakramentáři se slovanskými jmény v kalendáriu, dnešní bádání klade jeho vznik do Uher, což spíše než ke sv. Petru vede k nedalekému klášteru Hradiště. První rukopisy, jež lze přesvědčivě identifikovat s Olomoucí, pocházejí až z proslulého skriptoria biskupa Zdíka, tj. ze druhé čtvrtiny 12. století. Z této doby se do dnešních časů dochovalo osm kodexů. První účelová knihovna však při olomoucké katedrále vznikla až ve 30. letech 15. století, z let 1413, 1430 a 1435 pocházejí tři katalogy, z nichž si lze udělat rámcovou představu o obsahu kapitulní knihovny (třetí z nich obsahuje na 251 titulů); 14. a 15. století tak pro Štěpána Kohouta představuje dobu největšího rozkvětu olomoucké kapitulní knihovny, a to nejen po stránce kvantitativní. Záhubou se pro celý soubor stala švédská okupace Olomouce (je doloženo, že kancléř Oxenstierna měl o zdejší fondy eminentní zájem). Nejznámějším zástupcem švédského kořistění je bezpochyby proslulý Zdíkův kolektář. Kohout líčí i následné dějiny kapitulní knihovny (v roce 1840 byl pořízen další inventář, který je pro oddíl starých tisků podnes jedinou pomůckou), a to až do doby nedávné.

Poté již nastupují cílené kapitoly, v chronologickém pořadí představující jednotlivé kodexy. Pozornost je věnována nejstarším rukopisům, které lze s Olomoucí spojit, tedy Cassianovým

*Collationes patrum* z konce 9. století a sakramentáři ze závěru 11. století. Stěžejní roli hraje ve dvou kapitolách osobnost Jindřicha Zdíka a jeho kulturní působení. Zajímavé je, že i Kohout tu upozorňuje na podíl donedávna podceňovaného hradištského kláštera, který byl zcela zastíněn zájmem o Zdíkovo skriptorium. Dlužno dodat, že toto téma aktuálně detailněji zpracoval Dalibor Havel, jeho podnětné texty ovšem autor nemohl (alespoň v původním vydání) reflektovat. Zdíkovskou éru zastupuje dílo Ivona ze Chartres *Collectio trium partium*, v němž je např. dochován i tolik diskutovaný pramen *Granum cathalogi praesulum Moraviae*. Dále Kohout představuje soubor dopisů Bernarda z Clairvaux, tzv. Zdíkův homiliář či opisy Zdíkovy korespondence z 15. století. Svým výběrem autor znovu ilustruje známý fakt výtečných kontaktů biskupa Zdíka na soudobá kulturní a intelektuální centra. Na okraj zmiňme, že Kohout je stoupencem teze o Kosmovi coby Zdíkově otci, zde by asi bylo na místě méně kategoričnosti. Následně je v samostatné kapitole představen nádherně iluminovaný rukopis Gratianova slavného díla *Concordia discordantium canonum* ze 13. století, s kořeny tkvícími ve Francii a odkazující na školu Mistra Honoré. Dobu přelomu 13. a 14. století zastupuje původně na Hradišti opsaná *Legenda aurea* Jakuba de Voragine, doplněná o legendy o domácích světcích.

Česky psané texty jsou ve fondu dochovány od poloviny 15. století. V Kohoutově výběru je zastupuje např. výkvět české středověké lyriky *Závišova píseň*. Památky doby předhusitské dále zastupují diecézní statuta arcibiskupa Arnošta z Pardubic i olomouckých biskupů Konráda Bavora či Jana Volka. Doba předhusitská ovšem kapitulní knihovnu obohatila především o množství soudobé teologické literatury. V čele jistě stojí Viklefovo pojednání *De veritate sacre Scripture*. Za zmínku stojí i soubor postil, připsovaných Milíčovi z Kroměříže, spis *Dialogus de communione sive de celebratione misse* a další spisy Matouše z Krakova či nejspolehlivější opis díla Matěje z Janova *Regulae Veteris et Novi Testamenti*. Nechybí také dochovaný rukopis Husových kázání i jeho výklad sentencí Petra Lombarda nebo naopak protitáborské traktáty Jana z Příbrami, svázané dohromady s Husovými kvestiemi či texty Stanislava ze Znojma a Jana z Jesenice. Ortodoxní spisy pak zastupuje *Antihus* Štěpána z Pálče či významné protihusitské polemiky převora dolanského kartuziánského kláštera Štěpána *Antiwikleff a Epistula ad Husitas*. Spisem nesporně zajímavým je rukopis Mařika Rvačky, přibližující čtenáři dění na kostnickém koncilu.

Jedna z kapitol se zabývá obecně liturgickými pomůckami v kontextu katolického ritu a přibližuje tak průběh a podobu liturgického roku, další oddíl se věnuje problematice národních světců, a to na příkladu rukopisu *Flores Bernardi* z 2. poloviny 12. století nebo misálu kanovníka Johánka z Bludova z roku 1466. Drobnou výtku lze vztáhnout ke Kohoutově interpretaci známé iluminace nebeského Jeruzaléma ve strahovském rukopisu Augustinova *De civitate Dei*, kde vidí vyobrazení zemských světců Václava, Ludmily, Vojtěcha a Prokopa. Tento výklad je ale minimálně diskutabilní. Poslední z představených rukopisů je spis *De re aedificatoria libri X* Leona Battisty Albertiho, velmi zdobný renesanční titul, spjatý s postavou krále Matyáše Korvína. Závěrečné dvě kapitoly nabývají opět obecnějšího charakteru – pojednávají o zániku rukopisné knihy a nástupu knihtisku, na závěr je představena kodikologie jako věda, její dějiny i konkrétní práce kodikologa. Titul je opatřen také užitečným rejstříkem citovaných rukopisů, titulů děl kapitulní knihovny, rejstříkem jmenným a místním i seznamem sekundární literatury.

Kniha je záměrně koncipována jako popularizační a svůj účel nepochybně plní. Přesto představením jednotlivých rukopisů může být cenná i pro odborného zájemce. Širším kontextem vývoje se titul stává užitečným úvodem do dějin knihoven a knihovnictví, a to i díky fundovanému výkladu autora, jak po stránce teoretické, tak praktické. Jistou slabinou je autorovo občasně specifické literární podání (např. závěr působí zbytečně alibisticky), včetně dosti konzervativního pravopisu. V neposlední řadě pak Kohoutova práce poukazuje na to, že dosud postrádáme náležité zpracování historických fondů olomoucké kapitulní knihovny, neboť letitý soupis Miroslava Boháčka, Františka Čády a Jana Bistříckého nelze označit vždy za vyhovující (srov. např. Hoffmannův soupis rukopisů tepelské kanonie), nemluvě o jeho dostupnosti. Ostatně sami autoři chápali svůj počin jako pouhý předstupeň skutečného katalogu, k dovršení jejich díla ale doposud nedošlo. Je zásluhou Štěpána Kohouta, že na bohatství kapitulního fondu znovu upozornil, a lze jen doufat, že onen zbývajícím krok bude brzy následovat.

JOSEF ŠRÁMEK

*Adel in Schlesien*, Bd. 1: *Herrschaft – Kultur – Selbstdarstellung*, hg. Jan HARASIMOWICZ – Matthias WEBER; Bd. 2: *Repertorium. Forschungsperspektiven – Quellenkunde – Bibliographie*, hg. Joachim BAHLCKE – Wojciech MROZOWICZ, Oldenbourg, München 2010 (= Schriften des Bundesinstituts für Kultur und Geschichte im östlichen Europa, Bd. 36–37)

587 + 841 s., ISBN 978-3-486-58877-4, 978-3-486-58878-1

Dvojdílný sborník *Adel in Schlesien* navazuje na stejnojmennou konferenci, která proběhla v roce 2006 v polské Vratislavi. Na setkání německých, polských a českých historiků byly prezentovány výsledky výzkumného projektu, jenž se po tři roky zabýval slezskou nobilitou z rozličných úhlů pohledů, v širokém časovém horizontu od raného středověku do 20. století.

První svazek je rozčleněn do čtyř tematických sekcí. Úvodní z nich seznamuje čtenáře s původem, tradicemi a sebepojetím slezské šlechty. Pro dějiny středověku je relevantní zejména příspěvek Jana Harasimowicze, sledující sebe prezentaci nobility v uměleckých dílech na přelomu středověku a raného novověku, a Tomasze Jurka, jenž se zabývá vznikem a formováním slezského rytířstva, respektive šlechty, a roli, kterou sehrála ve slezských středověkých dějinách. Nastíněn je rovněž rozdíl ve vnímání termínů *Ritterthum* a *Adel* v německé a polské historiografii. Následující skupina článků se věnuje vztahům, jež pojily slezskou šlechtu s ostatními regiony evropského kontinentu. Z pohledu mediévisty si zasluhuje pozornost zejména studie Wernera Paraviciniho k problematice kulturního transferu mezi slezskou šlechtou a jejími protějšky v západní Evropě, a to zejména v souvislosti s šířením rytířské kultury. Důraz je kladen především na kontakty slezských vévodů s královskými dvory ve Francii, Anglii a Španělsku. Ulrich Schmilewski nastiňuje četné a značně spleťté vazby, které pojily slezskou nobilitu s šlechtou Svaté říše římské. Tato otázka je řešena nejenom v oblasti příbuzenských vazeb, ale rovněž v rovině státoprávní, totiž do jaké míry bylo Slezsko